ဇောဓိဓမ္မကို ဇင်ဗုဒ္ဓမှု (ချန်) အား တရုတ်ပြည်သို့ သယ်ဆောင်လာခဲ့သော ပထမဦးဆုံး ဇင်သာသနာပိုင်အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုထားကြသည်။ အေဒီ ၅ရာစုမှ ၆ ရာစု ဝန်းကျင်တွင် ရှင်သန်ခဲ့သည့် ဇောဓိဓမ္မသည် အာရှအလယ်ပိုင်း ပါရှားဒေသ သို့မဟုတ် အိန္ဒိယပြည် တောင်ပိုင်း ပလ္လဝနိုင်ငံတော်မှ ရောက်ရှိလာသူဖြစ်သည်ဟူ၍ ယူဆထားကြသည်။ သက္ကရာဇ်ပေါ်တာမှရှုမှ အစပြုခဲ့သည်ဟု ယုံကြည်ထားကြသည့် ဇင်တရားလမ်းအစဉ်အလာကို သာသနာပိုင် ၂၈ ပါးက လက်ဆင့်ကမ်းသယ်ဆောင်လာခဲ့ရာတွင် ၂၇ ပါးမြောက် ဇင်သာသနာပိုင် "ပညာတာရာ" ထံမှ ဇင်တရား အမွေကို လက်ဆင့်ကမ်းရရှိခဲ့သော ဇောဓိဓမ္မသည် ၂၈ ပါးမြောက် ဇင်သာသနာပိုင် ဖြစ်သည်ဟူ၍လည်း ဆိုကြပါသည်။ ဇောဓိဓမ္မသည် တရုတ်ပြည်တောင်ပိုင်း ဆိပ်ကမ်းမြို့တစ်ခုသို့ရောက်ရှိလာပြီး ဧကရာဇ်ဝူနှင့် ဆုံတွေ့ခဲ့ရာတွင် ဇောဓိဓမ္မ၏ ဇင်တရားကို ဧကရာဇ်ဝူက ကောင်းစွာနားမလည်နိုင်ခဲ့သောကြောင့် ယန်စီမြစ်ကိုဖြတ်၍ တရုတ်ပြည်မြောက်ပိုင်းသို့ ခရီးဆက်ခဲ့ရာ ရှောင်လင်ကျောင်းတိုက်သို့ရောက်ရှိခဲ့ပြီး ကျောင်းတိုက်အနီးမှ ကျောက်ဂူတစ်ခုထဲတွင် ကိုးနှစ်ကြာအောင် သမာဓိဘာဝနာပွားများနေခဲ့သည်ဟု ဆိုကြသည်။ ဇောဓိဓမ္မသည် ရှောင်လင်ကျောင်းတိုက်၌နေထိုင်စဉ် သူ၏တပည့်သာဝကများအတွက် အခြေခံကိုယ်လက်လှုပ်ရှားမှု လေ့ကျင့်ခန်းများ တီထွင်သင်ကြားပေးခဲ့ရာမှာ တရုတ်လက်နက်မဲ့ကိုယ်ခံပညာ၏ အခြေခံကို တည်ဆောက်ပေးခဲ့သည်ဟူ၍လည်း ယုံကြည်ကြ၏။

ဇောဓိဓမ္မ၏ ဇင်တရားဒေသနာမှာ ဗုဒ္ဓဓမ္မ၏အနှစ်သာရကို အကျဉ်းချုပ်ထင်ဟပ်နေသော အဆိုအမိန့်များဖြစ်ကြပြီး စာပေကျမ်းဂန်များ ဝေါဟာရကာလပုံများ၏ ပြင်ပတွင်ရှိနေသော သစ္စာတရားကို မိမိကိုယ်တိုင်၏ အတွင်းသန္တာန်တွင် တိုက်ရိုက်သိမြင်လွတ်မြောက်ရန် ဖြစ်သည်။ ဇောဓိဓမ္မ၏ သင်ကြားချက်များအနက် သူ၏မေ့ဒေသနာများကို စုစည်းထားသည့် "မင်္ဂလာနှစ်သွယ် ကျင့်စွယ်လေးပါး" **(Two Entrances and Four Practices)** ဟူသော လက်ရာမှာ အထူးထင်ရှားသည်။ ဇောဓိဓမ္မသည် သူ၏တပည့် ဟွီကော်ကို ဇင်သာသနာကို လက်ဆင့်ကမ်း ပေးခဲ့သလို ယောဂါစာရဗုဒ္ဓဒဿနအမြင်ကိုထင်ဟပ်သည့် "လင်္ကာဝတာရသုတ္တန်" ကိုလည်း ဇင်တရားလမ်းပြမြေပုံ မှုရာမှာအဖြစ် ချီးမြှင့်ခဲ့သည်ဟုဆိုသည်။ စာပေရိယတ္တိ လေ့လာသင်ကြားမှုများထက် "စိတ်၏မူလပကတိသဘာဝအနှစ်တရား" ကို မိမိ၏ အတွင်းသန္တာန်၌ တိုက်ရိုက်ထိုးထွင်း သိမြင်စေခြင်းကို အလေးပေးသော ဇောဓိဓမ္မ၏သင်ကြားချက်များသည် အာရှအရှေ့ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာလောကကို နှစ်ပေါင်း ၁၅၀၀ကျော် လွှမ်းမိုးခဲ့သည်သာမက ၂၀ရာစု အနောက်တိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာလောကတွင်လည်း ဇောဓိဓမ္မ၏ သင်ကြားချက်များကို အလေးထား လေ့လာဆည်းပူးခဲ့ကြပါသည်။ ယနေ့ အနောက်တိုင်းနိုင်ငံ အများအပြားတွင်လည်း ဇင်ဗုဒ္ဓဓမ္မကို နေ့စဉ်ဘဝနှင့်ထင်ဟပ်၍ ဇင်ရသအလှနှင့် ဇင်ဘဝဒဿနများကို တန်ဖိုးထား လေ့လာကျင့်ပွားနေကြသည်ကို မြင်တွေ့နိုင်ပါသည်။

မာတိကာ

စကားဦး

အဘယ်ကြောင့် ဇင်	(က)

နိဒါန်း

ဇင် ဘာလဲဘယ်လဲ	၁

အခန်း (၁)

သမိုင်းထဲက ဇင်	၃၅

အခန်း (၂)

လက်တွေ့ ဇင်ကျင့်စဉ်/ဇာဇင်တရားထိုင်ခြင်း	၈၇

အခန်း (၃)

ကိုအန်ဉာဏ်အလင်း ကိရိယာများ	၁၁၇

အခန်း (၄)

ဇင် သမာဓိအဆင့်ဆင့်နက်ရှိုင်းခြင်း	၁၄၅

အခန်း (၅)

ဇင် တရားတက်စဉ်နှင့် ကန်ရှို/ဆတိုရီ	၁၆၉

အခန်း (၆)

ဇင်ရဟန်း၏ ဘဝနေဟန်	၂၀၃

အခန်း (၇)

ဇင်ရဲ့ အနှိုင်းမဲ့လူသား/တိမ်လိုလွင့်ရေလိုစီးသူ	၂၂၉

အခန်း (၈)

ဇင်နှင့်အနုပညာ/ ဇင်၏ရသဗေဒ	၂၆၁

အခန်း (၉)

ဇင်နှင့်ဆာမူရိုင်းဓားသိုင်းအတတ်	၂၉၇

အခန်း (၁၀)

ဇင်နှင့် လက်ဖက်ရည်ပွဲအနုပညာ	၃၂၉

အခန်း (၁၁)

ဇင်နှင့် မာဓျမိကဒဿန	၃၅၅

အခန်း (၁၂)

ဇင်နှင့် ယောဂါစာရဒဿန	၃၉၅
နိဂုံးစကား	၄၃၃
လင်းထက်ဆွေ ရေးသားထုတ်ဝေပြီးသော စာအုပ်များ	၄၇၁

ဒီကျမ်းကိုတော့ အခန်း (၁၂) ခန်းနဲ့ ဖွဲ့စည်းထားပါတယ်။ အခန်းတွေရဲ့ ဖွဲ့စည်းပုံဟာ စနစ်တစ်ခုနဲ့ တည်ဆောက်ထားတာမို့ အခန်းတွေကို အစဉ်လိုက်ပဲ ဖတ်ရှုသွားစေ ချင်ပါတယ်။ "နိဒါန်း။ ဇင် ဘာလဲ ဘယ်လဲ" ဆိုတဲ့ အခန်းမှာကတော့ ဇင်ကို ယေဘုယျ အားဖြင့် မိတ်ဆက်တင်ပြတဲ့ သဘောဖြစ်တယ်။ ဇင် ဆိုတာ ဘာလဲမသိသေးသူတွေအတွက် ဇင်ရဲ့ အရသာအနည်းငယ်ကို မြည်းစမ်းတို့ထိကြည့်တဲ့သဘော ဖြစ်အောင် တင်ပြထားပါတယ်။

"အခန်း(၁)။ သမိုင်းထဲကဇင်" အခန်းမှာတော့ အိန္ဒိယပြည်မှာ အခြေတည်ပြီးတော့ အာရှအရှေ့ပိုင်းဒေသ တွေဖြစ်တဲ့ တရုတ်ပြည် နဲ့ ဂျပန်ပြည်ကို ဇင်တရားရောက်ရှိလာပုံ သမိုင်းနဲ့ ထင်ရှားတဲ့ ဇင်ဆရာသခင်တွေရဲ့ ဘဝအကြောင်းတွေကို တင်ပြထားပါတယ်။ လက်တွေ့ ဇင်တရားအားထုတ်နည်းစနစ်တွေနဲ့ ပတ်သက်လို့တော့ "အခန်း(၂)။ လက်တွေ့ ဇင်ကျင့်စဉ်/ဇာဇင်တရားထိုင်ခြင်း" အခန်းမှာ ရေးသားဖော်ပြထားပါတယ်။

ဇာဇင် တရားထိုင်ခြင်း လက်တွေ့လုပ်ငန်းစဉ်တွေကို လေ့လာရမှာဖြစ်ပါတယ်။ ဇင်တရားလမ်း အကြောင်းကို ပြောကြမယ်ဆိုရင် ကိုအန်လို့ခေါ်တဲ့ ဇင်ပဟေဠိပုစ္ဆာတွေရဲ့ အခန်းကဏ္ဍကိုလည်း ချန်ထားလို့မရပါဘူး။ ဒါကြောင့်မို့ "အခန်း(၃)။ ကိုအန်ဉာဏ်အလင်း ကိရိယာများ" အခန်းမှာ ကိုအန်တွေရဲ့ သမိုင်းကြောင်းနဲ့ ကိုအန်တွေ အလုပ်လုပ်ပုံ နာမည်ကြီး အဓိကကိုအန်ဖြစ်တဲ့ "မု-ကိုအန်" အကြောင်းတွေကို ရေးရင် တင်ပြထားပါတယ်။

အခန်း(၄) နဲ့ အခန်း (၅) တွေဖြစ်တဲ့ "ဇင်သမာဓိအဆင့်ဆင့် နက်ရှိုင်းခြင်း" အခန်း နဲ့ "ဇင်တရားတက်စဉ်နှင့် ကန်ရှို/ဆတိုရီ" အခန်းတွေကတော့ ဇင်တရားလမ်းရဲ့ အနှစ်အသားဖြစ်တဲ့ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အတွင်းသန္တာန်ပြောင်းလဲခြင်းနဲ့ တရားအသိဉာဏ်တွေ အဆင့်ဆင့် တိုးတက်လင်းပွင့်ရပုံအကြောင်းတွေကို ရှုထောင့်အမျိုးမျိုးကနေ ပိုင်းခြား တင်ပြထားပါတယ်။ နာမည်ကျော် နွားကျောင်းသား နွားပျောက်ရှာပုံပန်းချီကား ၁၀ ချပ် နဲ့ တိုအန် ရဲ့ အဆင့် ၅ ဆင့် အကြောင်းတွေကို ဖော်ပြလို့ထားပါတယ်။ ဒီအခန်းတွေကို နားမလည်မချင်း သည်းခံဖတ်ရှုပေးစေချင်ပါတယ်။

"အခန်း(၆)။ ဇင်ရဟန်း၏ ဘဝနေဟန်" နဲ့ "အခန်း (၇)။ ဇင်အနှိုင်းမဲ့လူသား/တိမ်လိုလွင့်ရေလိုစီးသူ" အခန်းတွေကတော့ ဇင်တရားလမ်းကို လျှောက်လှမ်းနေကြတဲ့ ဇင်ရဟန်းတွေရဲ့ ဇင်ကျောင်းတိုက်ပတ်ဝန်းကျင်မှာ ရှင်သန်နေထိုင်ရပုံတွေ သူတို့ရဲ့ ဗုဒ္ဓဓမ္မနဲ့အညီ ငြိမ်းချမ်းစွာနေထိုင်ရတဲ့ ဘဝနေဟန်တွေအပြင် ဇင်တရားလမ်းရဲ့ အသီးအပွင့်ကို ရရှိကြသူတွေရဲ့ လွတ်လပ်စွာ အငြိအတွယ်မရှိ ဘဝထဲ စီးမျောနေထိုင်ကြပုံ အကြောင်းကို ဆွေးနွေးထားပါတယ်။

"အခန်း(၈)။ ဇင် နှင့် အနုပညာ။ ဇင် ၏ ရသဗေဒ" "အခန်း(၉)။ ဇင် နှင့် ဆာမူရိုင်း ဓားသိုင်းအတတ်" "အခန်း(၁၀)။ ဇင် နှင့်လက်ဖက်ရည်ပွဲအနုပညာ" စတဲ့ အခန်းတွေမှာကတော့ ဂျပန်လူမျိုးတွေရဲ့ ယဉ်ကျေးမှု အနုပညာတွေ ကိုယ်ခံပညာတွေ လက်ဖက်ရည်ပွဲတွေမှာ ဇင်တရားရဲ့ ဝိညာဉ် ဘယ်လိုကိန်းအောင်းနေတယ်ဆိုတာကို လေ့လာတင်ပြထားပါတယ်။ ဆုမိယဲပန်းချီ၊ ဟိုက္ကူကဗျာ၊ ဆာမူရိုင်းဓားပညာ၊ ကျူဒိုလေး အတတ်ပညာ ရှိနိုစာလုံးအလှရေးနည်းပညာ စတာတွေထဲက ဇင်အနုပညာ ဇင်ရသဗေဒနဲ့ ဇင်တရားလမ်းရဲ့ သိမ်မွေ့ နက်ရှိုင်းတွေသဘောတရားတွေကို ချိန်ထိုးလေ့လာရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။

နောက်ဆုံးပိတ်အခန်း (၂)ခန်းဖြစ်တဲ့ "အခန်း(၁၁)။ ဇင် နှင့် မာဓျမိကဒဿန" နဲ့ "အခန်း (၁၂)။ ဇင် နှင့် ယောဂါစာရဒဿန" အခန်းတွေကတော့ အိန္ဒိယမဟာယာန ဒဿနတွေနဲ့ ဇင်တရားလမ်းဆက်စပ်ပုံကို ဒဿနပညာရှုထောင့်ကနေ တင်ပြထားတဲ့ အခန်းတွေဖြစ်ပါတယ်။ ဇင်တရားသက်သက်ထက်ပိုလို့ မဟာယာန သုတ္တန်တွေထဲက ဗုဒ္ဓဒဿနအမြင်တွေကို ထိတွေ့ကြည့်ချင်သူတွေအတွက် အပိုဆောင်းပြီးရေးသားတင်ပြထားတဲ့ အခန်းတွေလို့လည်းဆိုနိုင်ပါတယ်။

"နိဂုံးစကား/ဇင်တရားလမ်း နှင့် နေ့စဉ်လူမှုဘဝ" အပိုင်းကတော့ ဇင်တရားလမ်း လေ့လာမှုတစ်ခုလုံးကို ကိုယ့်ရဲ့ လက်တွေ့နေ့စဉ်ဘဝနဲ့ ပြန်ချိတ်ဆက်ကြည့်တဲ့ အပိုင်းပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ လူသားတစ်ယောက်ဖြစ်လို့ ဘဝရပ်တည်မှု အတွက်ရှန်းကန်ရတယ်။ အလုပ် လုပ်ရတယ်။ လူမှုဆက်ဆံရေးနယ်ပယ်ရှိတယ်။ ဘဝရဲ့ နိမ့်မြင့်တက်ကျ လောကဓံတွေ ရှိတယ်။ နောက်ဆုံးမရှောင်လွှဲသာတဲ့ သေခြင်းတရားရှိတယ်။ ဒါတွေ အားလုံးကို ဇင်တရား လမ်းကပေးတဲ့ အသိတရားတွေ မှုဒဿနတွေနဲ့ ဘယ်လိုခံယူမလဲ ဘယ်လိုရင်ဆိုင်ကျော်ဖြတ်ကြမလဲဆိုတဲ့ အကြောင်းတွေကို ဆွေးနွေးထားပါတယ်။

စာရေးသူဟာ ဇင်ဆိုင်ရာစာပေတွေနဲ့ဇင်တရားလမ်းကို တန်ဖိုးထားချစ်မြတ်နိုးသူ တစ်ယောက်ဆိုတာထက်ပိုပြီး ဇင်အကြောင်း ပါရဂူမြောက် ပိုင်နိုင်ကျွမ်းကျင်သူ ဇင်တရားလမ်းနဲ့ပတ်သက်လို့ပြောရေးဆိုခွင့် ရှိသူတစ်ယောက်လို့လည်း မိမိကိုယ်မိမိ မယူဆပါဘူး။ မဟာယာနဗုဒ္ဓဘာသာရဲ့ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်တဲ့ ဇင်တရားဟာ နက်ရှိုင်းတယ်။ တော်ရုံထောက်မှီဖမ်းဆုပ်ဖို့ မလွယ်ဘူးဆိုတာကိုလည်း အလေးအနက် လက်ခံ ထားပါတယ်။ ကိုယ်နှစ်ပေါင်းများစွာ စူးစမ်းလေ့လာဖတ်ရှုထားတဲ့ ဇင်ဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာတွေဟာလည်း တကယ့်ဉာဏ်ပညာ မဟာသမုဒ္ဒရာကြီးရဲ့ ကမ်းစပ်က သဲပွင့်နဲ့ ခရုကမာအနည်းငယ်မျှသာဖြစ်တယ်ဆိုတာလည်း ခံယူထားပါတယ်။ ဇင်အကြောင်းဟာ ကျယ်ပြန့်လှတာမို့ စာတစ်စောင် ပေတစ်ဖွဲ့လောက်နဲ့ မလုံလောက်နိုင်ဘူးဆိုတဲ့ အရှိတရားကိုလည်း ဝန်ခံပါတယ်။ ဇင်အကြောင်း အခုထက်ပိုပြီးကျယ်ကျယ် ပြန့်ပြန့် သိလိုသူတွေအတွက် ဖတ်ရန်ကျမ်းညွှန်းစာရင်းကိုလည်း ထည့်ပေးထားပါတယ်။

ဒီကျမ်းကိုရေးသားတဲ့ရေးဟန်ကိုလည်း လူတိုင်းဖတ်ရှုလို့လွယ်စေမယ့် စကားပြောဟန်ကိုပဲ အသုံးပြုထားပါတယ်။ စာဟန် စကားပြောဟန် ရေးသားနည်းက ကျမ်းဆန်ဆန် တင်ပြတဲ့သုတေသနစာပေတွေအတွက် ကောင်းပေမယ့် ခက်ခဲနက်နဲနေတဲ့ ဇင်တရား အကြောင်းတွေကို ရင်းရင်းနှီးနှီး စကားပြောဟန်နဲ့ရေးရင် စာဖတ်သူတွေရဲ့ နားထဲကို ပိုပြီး အလွယ်တကူနဲ့ရောက်စေနိုင်မယ်လို့ ထင်တာကြောင့် စကားပြောဟန်နဲ့ရေးဖို့ပဲ ရွေးချယ်ခဲ့တာဖြစ်ပါတယ်။ ဇင်တရားနဲ့ပတ်သက်လို့ နိုင်မာတဲ့ ဗဟုသုတတွေရရှိစေဖို့နဲ့ ဇင်တရားလမ်းရဲ့ နောက်ကွယ်မှာရှိနေတဲ့ တွေးခေါ်သိမြင်မှု မြင်ကွင်းတွေကိုပါ ထင်ပေါ် လာအောင်တင်ပြထားပါတယ်။